

TAPAKULTTUURIST

JA ALKOHOLIJUOMIST

ESA ARRA

TAVAT JA TOTTUMUKSET
KASVATTAJINA

Suomalainen vieraili Moskovassa. Eräänä päivänä hän meni neuvostoliittolaisen virkaveljensä kanssa ravintolaan. Katseltiin erilaisia tarjoilupöydällä olevia voileipiä ja venäläinen kehotti suomalaista valitsemaan mielensä mukaan. Suomalainen pyysi saada lohivoileivän. Silloin selitti tarjoilijatar, että muita voileipiä sai kyllä ostaa, mutta ei lohivoileipiä. Kun suomalainen hämmästyi ja kysyi syytä, tarjoilijatar selitti, että viranomaiset eivät olleet vielä ilmoittaneet lohivoileipien hintaa, joten niitä ei voitu toistaiseksi myydä. Kun suomalainen kinkkuvoileipää syödessä kummasteli outoa järjestystä, venäläinen sanoi olleensa yhtä ihmeissään Helsingissä. Hän oli mennyt eräänä päivänä ennen kello yhtätoista hotellin ruokasaliin ja pyytänyt pullon olutta janoonsa. Tarjoilijatar oli hänen hämmästykseksensä selittänyt, että olutta saa, mutta samalla on tilattava ainakin juustovoileipä. Venäläinen kertoi maksaneensa voileivän ja jättäneensä sen koskemattomana pöydälle. Nyt hän kysyi suomalaiselta ammattiveljeltään, määrääkö laki Suomessa, että jos haluaa aamupäivällä janoonsa olutta, niin on joko syötävä samalla vastoin tahtoaan tai omalla kustannuksellaan tuhlettava ruokaa. Venäläinen

sanoi olettavansa, että suomalaiset ravintolat eivät myy samaa voileipää peräkkäin monelle asiakkaalle, vaan heittävät sen pois heti ensimmäisen myynnin jälkeen, ts. osallistuvat tarkoituksettomaan ihmisravinnon tuhoamiseen. Keskustelijat hymyilivät ja olivat yksimielisiä siitä, että muukalainen saattaa havaita seikkoja, joita "alkuasukas" ei edes tule ajatelleeksi. Ja muukalainen kummastelee huomiotaan, mutta ymmärtää kyllä outojen seikkojen syyt, kunhan ne hänelle selitetään.

Yleisenä sääntönä voitaneen ilman epäröintiä pitää sitä, että juuri vieras havaitsee paljon enemmän kuin se, joka elää kotimaassaan. Sillä kun ihminen on kotonaan, asiat ja ilmiöt hänen ympärillään ovat päivänselviä, ne ovat luonnollisia, niin tulee olla eikä toisin. Hän toteaa asiat ja ilmiöt ja ottaa ne sellaisenaan. Ne eivät sisällä kysymyksiä. Kaikki johtuu siitä, että tapojen ja tottumusten voima on suurempi kuin mitä useimmat meistä tulevat ajatelleksikaan. Kasvatustieteilijät ja sosiaalipsykologit pystyvät kertomaan tästä asiasta paljon.

Entä sitten kysymys alkoholitavoista? Monet monituiset kerrat on todettu — ja siinä on tehty aivan

oikein —, että ne ovat samalla tavoin tapoihin ja tottumuksiin sidotut kuin mitkä tahansa muutkin inhimillisen elämän ilmiöt. Tähän liittyvän ongelman ja siitä seuraavien tehtävien merkitys on kuitenkin niin suuri, että asiaan lienee aihetta yhä uudelleen palata. Vaikapa toistamisenkin uhalla.

Nykyisenä vilkkaan matkailun aikana tietävät yhä useammat ihmiset, kuinka suuria eroavuuksia eri maissa vallitsevien alkoholitapojen välillä saattaa olla. Esimerkiksi Suomen ja Etelä-Euroopan maiden välillä. On vaikeaa kuvitella, että espanjalaiset tyytyisivät elämään viikon ilman tilkkaakaan viiniä ja kiirehtisivät sitten lauantaina jonoihin saadakseen ostetuksi pullon kirkasta viinaa, — ja yhtä vaikeaa on kuvitella, että suomalaiset käyttäisivät hiljalleen arki- viikon kuluessa mietoja viinejä eikä heistä kukaan kiirehtisi lauantaina Koskenkorvaansa varaamaan.

Kaikki ne alkoholitavat, joita eri maissa ja maanosissa saatamme tarkkailla, perustuvat moniin seikkoihin, — esimerkiksi sellaisiin kuin kansanluonne ja ilmasto. Nämä — ja eräät muut syyt — luovat kaikkialla maailmassa myös alkoholikysymyksen alalla tapoja ja tottumuksia, jotka ovat hyvin sitkeään juurtuneita. Niitä voidaan muuntaa ja ohjata, mutta niitä ei voida missään yhtäkkiä muuttaa toisiksi. Lähinnä juuri tästä johtuu, että eri maissa valtiovalta suhtautuu ja sen on pakkokin suhtautua alkoholikysymyseen eri tavoin. Alkoholijuomien valmistusta, myyntiä ja kulutusta koskeva lainmääräys, joka toisessa maassa on tarkoituksenmukainen, ei ole sitä toisessa. Muutenhan emme voisi ymmärtää lainkaan sitä, että alkoholijärjestelmät ovat muodostuneet eri maissa niin erilaisiksi siitä huolimatta, että kaikkialla valtiovalta on ilman epäilyä pyrkinyt vilpittömästi säättämään alkoholikysymyksenkin hoitamiseksi vain sellaisia lakeja, jotka ovat "parhaita mahdollisia", kuten Solon ateenalaisille suunnittelemissaan laeista sanoi. Mieleltömästi menettelisi sellainen valtio, joka yrittäisi ratkaista alkoholiongelman säättämällä johonkin irralliseen teoriaan, kansakunnan juurtuneet tavat ja tottumukset sivuuttavaan teoriaan, perustuvan alkoholilain.

Kokonaan toinen asia on, että valtion yhtenä tehtävänä on pyrkiä vaikuttamaan ohjaavasti ja parantavasti myös niihin kansakunnan tapoihin ja tottumuksiin, jotka liittyvät alkoholijuomien käyttöön. Tätä tehtävää

valtion velvollisuus on yrittää suorittaa parhaan kykynsä mukaan. Ja tämä valtion velvollisuus on sama kaikkialla maailmassa siitä riippumatta, että ne poliittiset, taloudelliset, sosiaaliset ym. käsitykset ja katsomukset, joille valtio- ja yhteiskuntamuodot rakentuvat, vaihtelevat suurestikin. Kansakunnan terveen elämän suojaaminen ja edistäminen on katsottu kaikkialla ja kaikkina aikoina yhdeksi valtion tärkeimmistä tehtävistä. Vain keinot ja tavat vaihtelevat ja niiden tulee vaihdella, — juuri niistä syistä, joihin edellä on jo viitattu.

Tässä ei ole mahdollista eikä tarpeenkaan yrittää mitään tapojen ja tottumusten syntymisen, kehittymisen ja vaikutusvoiman analyysiä. Mutta lienee sallittua korostaa aivan erikseen kysymystä ilmaston merkityksestä alkoholitapoihin, josta kaikki asiantuntijat ovat hyvin selvillä. Jo kauan sitten tehtiin se havainto, että mitä pohjoisemmaksi tullaan, sitä voimakkaammaksi muuttuu ihmisten taipumus väkeviin alkoholijuomiin. Ja mitä etelämmäksi mennään, sitä suositummiksi tulevat viinit. Kaikkiaan tietävät juuri tästä johtuvan, että pohjoisissa maissa valtiot ovat yleensä pyrkineet erilaisten säännöstelyjen avulla suojaamaan kuluttajia juuri väkevien juomien väärinkäytöltä, kun taas eteläisissä maissa tällaista säännöstelyä ei yleensä ole tarvittu. Mutta jos hyväksytäänkin väite ilmaston vaikutuksesta juomatapoihin, niin erikseen voidaan kysyä, kuinka pian tämä vaikutus alkaa. Jokainen, joka on joutunut liikkumaan Kanadan ranskalaisten asumassa Quebecin maakunnassa, on havainnut sikäläisissä ravintoloissa ja baareissa anniskeltavan paljon enemmän viskiä ja paljon vähemmän viiniä kuin mitä missään Ranskan ravintolassa tai baarissa tapahtuu. Kahden vuosisadan aikana ilmasto on siis aivan ilmeisesti alkanut vaikuttaa Kanadan ranskalaisten tapoihin ja tottumuksiin.

Mutta helppoa on todeta sekin, että lyhyt oleskelu toisenlaisessa ilmastossa ei saa aikaan huomattavaa muutosta ihmisten alkoholitavoissa. Nassaun kaupungissa, Bahaman saarilla, asuu tuhansittain englantilaisia, amerikkalaisia ja muitakin suhteellisen pohjoisiin kansallisuuksiin kuuluvia. Ilmasto on miltei trooppinen ja viinejä on kyllä saatavana. Mutta väkevää rommia juodaan, — ja lisäksi viskiä ja giniä. Samoin

kuin kotonakin. Kysymyksessä ovatkin ihmiset, jotka yleensä ovat asuneet Nassaussa vain viisi, kymmenen tai ehkä viisitoista vuotta. Samanlainen esimerkki Floridasta: tässä puolitrooppisessa Yhdysvaltain osavaltiossa on kaupunkeja, joissa asuu hyvin runsaasti viiniä juovia italialaisia. Heidän keskuudestaan löytää helposti mm. suomalaisia, ruotsalaisia ja norjalaisia, jotka ovat muuttaneet sinne viimeksi kuluneiden vuosien aikana. Mutta yksikään näistä pohjoisten kansallisuuksien edustajista ei ole vaihtanut viskiä punaviiniin. Näyttää siis siltä, että tapojen ja tottumusten muuttamiseen ei riitä yhden eikä ainakaan puolen sukupolven aika. Ja tämä vain tähdentää sitä merkitystä, mikä tapojen ja tottumusten ohjaamisella määrätietoisesti, mutta hitaasti ja varoen oikeita päämääriä kohden on.

Viimeksi sanotulla ei suinkaan ole tarkoitettu väittää sitä, etteivätkö ympäristön tavat ja tottumukset vaikuttaisi mitään myös vastatulleeseen. Yhdysvalloissa, niinkuin kaikki tietävät, alkoholijuomien myynti ja anniskelu on erittäin vapaata. Lisäksi ovat alkoholijuomien hinnat palkkoihin verrattuina hyvin pienet. Voitaisiin olettaa, että kun nuoria siirtolaisia saapuu esimerkiksi pohjoismaista tällaisiin olosuhteisiin, heistä monet joisivat itsensä nopeasti rappiolle. Tosiasia kuitenkin on, että niin tapahtuu vain hyvin harvoin. Useimmat menevät aamuisin työhönsä, tulevat iltapäivällä takaisin kotiin, juovat syödessään lasin olutta ja menevät ainakin jonkin kerran viikossa vielä illalla tunniksi tai pariiksi lähellä olevaan baariin. Mutta kyseenalaista on, kuinka moni menee sinne tyhjentääkseen muutama olutlasin tai muutaman viskiryyppyn, kuinka moni taas tavatakseen tuttaviaan ja vaihtaakseen heidän kanssaan ajatuksiaan. Näyttää siltä, että ympäristön tapa pitää alkoholijuomien käyttöä rajoissa vapaudenkin keskellä vaikuttaa hillitsevästi myös nuoriin poh-

joismaisiin tulokkaiisiin näiden itsensä sitä edes huomaamatta. Yleinen tapa ja yleiset tottumukset suojaavat heitä.

Monet kasvatustieteilijät ovat väittäneet, että ne tavat ja tottumukset säilyvät sitkeimmin, jotka saadaan varhaisimmin. Tästä syystä on jo kauan tähdennetty kodin ja koulun merkitystä tapojen ja tottumusten muodostajina. Mutta jokainen tietää sen käsityksen yleistyvän, että kodin ja koulun merkitys vähentyy tältä kannalta katsoen. Yhteiskunta muodostuu määrätysmielessä yhä komplisoidummaksi. Asiat ja ilmiöt ovat yhä moninaisemmin toisiinsa sidotut. Tuntuu melkein siltä, että kasvatusta — siis myös alkoholijuomien käyttöön liittyvien hyvien tapojen ja tottumusten suojaamista ja yleistämistä — koskeva vastuu kuuluu yhä selkeämmin kaikille niille voimille, jotka yhteiskunnassa vaikuttavat. Osavastuunsa on kodilla, koululla, julkisilla tiedotusvälineillä, aatteellisilla järjestöillä ja korkeimmassa asteessa valtiovallalla. Eikä ole pahitteeksi, jos jokainen aina tämän tästä muistuttaa asiasta, — itseään ja muita.

Valtion osavastuusta erikseen vielä seuraava huomautus. Suomessa saatujen kokemusten jälkeen ei voitane asettaa vakavasti kysymyksenalaiseksi sitä, etteikö lainsäätäjät aikanaan menetellyt viisaasti sääntäessään suhteellisen tiukan alkoholilain. Yksityiskohdistahan voidaan aina keskustella ja parannuksiin pyrkiä — kuten nytkin pyritään —, mutta kokonaisuutena katsoen linja on ollut aivan ilmeisesti oikea. Väkijuomalaki on osoittautunut sellaiseksi laiksi, jonka avulla on miltei kuin huomaamatta kyetty vaikuttamaan kaikkea liioittelua hillitsevästi. Siten on autettu hyvien tapojen ja tottumusten pääsemistä arvoon ja avattu mahdollisuuksia kansakunnan elämän ohjaamiseksi yhä terveempään suuntaan edessä olevina tulevaisuuden vuosina.